

ЗНАННЯ – ОСНОВА ПІЗНАННЯ СВІТУ ТА ПРОДУКТИВНА СИЛА РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Концепція знання як джерела економічного розвитку сприяла виникненню нового поняття – економіки Знань. Дискусії про сутність знанневої економіки ведуться вже достатньо давно, і в різних джерелах вона має назву нової, постіндустріальної, інтелектуальної, інформаційної тощо. Слід зазначити, що коли нові явища ще не набули загального поширення, спостерігається різноманіття, нечіткість понятійного апарату, що використовується теорією. Однак, найбільш розповсюдженим відображенням специфіки сучасного етапу розвитку економіки набула якраз концепція „економіки знань”.

Роль людського інтелекту як продуктивної сили глобального масштабу сформулював ще В. Вернадський, та пов’язав подальший розвиток людства з наукою, інтелектом і гуманізмом, тобто з „ноосферизацією”. Сьогодні „ноосферизація” економіки зводиться до поки що, не до кінця усвідомлених змін у політичній економії націй. Так, окремі дослідники вважають, що еволюція політичної економії капіталізму проходить такі етапи: економіка товару (основна частка доданої вартості виникає на рівні товару); економіка відносин (додана вартість генерується на рівні економічного проекту); економіка менеджменту (головний актив компанії – якість менеджменту); економіка послуг (додана вартість за рахунок якіснішого обслуговування клієнта). І нарешті економіка знання, що базується на інтелектуальному й людському капіталі, де додана вартість виникає в процесі генерування та промислового використання знань [5, с. 92].

Ознаки переходу від економіки, що заснована на використанні природних ресурсів, до економіки знань очевидні: змінилася структура світової та національних економік, почала переважати сфера інформації та стала більш вагомим роль освіти в нових галузях діяльності, все більшого значення набуває не матеріальна, а інтелектуальна власність.

Перехід до економіки знань вносить кардинальні зміни у розуміння рушійних чинників цього процесу та його продукту. Віками люди використовували три фактори виробництва: землю (природні ресурси), капітал і працю. У новому суспільстві вирішального значення набуває новий виробничий ресурс – інформація і знання. Якщо названі три фактори мають обмежений характер, то інформація і знання необмежені. Інтелектуальний капітал, що уособлює людські знання не виснажується, а зростає: знання стають загальносуспільним надбанням.

Розширення знань, пізнання світу, сутності речей й духовного життя витікає з самої природи людей, і є неодмінною основою саморозвитку й покращення умов існування людства. Знання сприяють впорядкуванню як зовнішнього, так і внутрішнього світу особистості. Не лише людина формує свій світогляд, але і знання формують її образ реальності. Природним є прагнення до побудови економічної системи, яка базується на глибоких й достовірних знаннях навколишнього світу.

За цих обставин важливим стає розкриття сутності та специфічності знань як нового економічного ресурсу суспільства. Аналіз літератури з цієї проблематики свідчить про наявність різних точок зору щодо розуміння змісту поняття „знання”, що проявляється в різноманітності та численності його визначень (таблиця 1).

Незважаючи на досить ґрунтовну методологічну розробку вченими категорії „знання”, на сьогодні ще не сформульоване єдине наукове визначення даного поняття. Слід звернути увагу на близькість та єдність рис знання з емпіричною інформацією. Проте, із переліку формулювань стає зрозумілим, що „знання”, на відміну від „інформації”, завжди пов’язане з унікальністю людини, її поглядами, переконаннями та досвідом. Будь-яка діяльність

пов'язана з використанням знань. За цих обставин нагальним для сучасних компаній стає вивчення специфічності знань як головного економічного ресурсу. Адже компанії, які мають у своєму розпорядженні виняткові знання здатні не тільки використовувати їх як окремий виробничий ресурс, а й можуть за їх допомогою маневрувати використанням своїх традиційних ресурсів, що може забезпечити більшу вигоду. Інноваційні знання дають фірмі можливість лідирувати на ринку та мати унікальні конкурентні переваги.

Таблиця 1

Зміст поняття „знання”

№ з/п	Автор	Сутність поняття
1	П. Друкер	Інформація, яка має практичну цінність, та яка слугує для отримання конкретних результатів. Явище, коли хтось щось змінює, або стаючи причиною для дії, або роблячи людину (або установу) здатною до іншої більш ефективної діяльності.
2	Е. Брукінг	Сукупність систематизованої інформації і розуміння сенсу, закладеного у цій інформації.
3	Т. Коулопоулос, К. Фраппаоло	Інформація, що знаходиться у свідомості людей та використовується для прийняття рішення в ситуації невизначеності.
4	М. Марінічева	Необхідна людям інформація, яка використовується ними за певними правилами та відповідно до певних процедур з урахуванням відношення (розуміння, схвалення, ігнорування, погодженість, заперечення) людей до цієї інформації.
5	Т. Девенпорт, Л. Прусак	Мінлива суміш практичного досвіду, індивідуальних цінностей, контекстної інформації та інтуїції експертів, що створює основу для оцінки та об'єднання нового досвіду та нової інформації.
6	І. Журавковська	Необхідна інформація, використана згідно з певними правилами та з урахуванням ставлення особи, що її інтерпретує (відповідно до розуміння, досвіду, ігнорування, згоди чи незгоди).
7	І. Нонака	Обґрунтовані та підтвержені вірування або переконання, які збільшують здібність будь-якого суб'єкта до ефективних дій та залежить від прихованого бачення, вражень та ідеалів співробітників.
9	У. Букович, Р. Вільямс	Це все що має вартість для організації та укладене у працюючих у ній людях або виникає з виробничих процесів, систем та організаційної культури, включаючи знання та навички конкретних людей, норми та системи цінностей, бази даних, методології та програмне забезпечення, виробничий досвід, ліцензії тощо.
10	Б. Мільнер	Знання являє собою сукупність оформленого досвіду, цінностей, контекстуальної інформації, експертного розуміння, що становлять основу для оцінки й інтеграції нових досвіду й інформації.

Джерело: [2, с. 18]

Таким чином, знання, в широкому розумінні, являють собою продукт людського інтелекту, виражений у вигляді інформації стосовно сприйняття та трансформації оточуючого середовища. Знання виступають основою та джерелом пізнання світу, всебічного розвитку людини і максимально повного задоволення її потреб життєдіяльності.

У вузькому значенні знання можна розглядати як інформаційний результат поєднання теоретичного дослідження і практичного досвіду, що здобувається в сфері освіти, науки й виробництва. В процесі суспільної діяльності знання використовуються як виробничий ресурс для задоволення зростаючих потреб людства.

В економіці знань основною рушійною силою прогресу стає людина, оскільки саме вона створює знання. Однією із основних галузей, що беруть участь у створенні людського

(в тому числі, інтелектуального) капіталу такої економіки, є освіта. Дослідження ролі освіти в сучасних глобальних умовах можливе лише за умови розуміння самої природи освіти.

У педагогіці освіта розглядається насамперед як передача й засвоєння знань, умінь і навичок, формування пізнавальних нахилів і здібностей, спеціальна підготовка до професійної діяльності. Але в умовах економіки знань суттєво змінюється функціональна роль освіти. По-перше, із генератора певних навичок і вмінь, транслятора знань освіта перетворюється у безпосереднього виробника знань. По-друге, освіта стає активним учасником трансформації цих знань у нові технології, техніку, послуги, продукти тощо.

Загалом зміст освіти досить складний. Щодо вищої освіти, то її характерними ознаками є „єдність соціального, культурного, економічного та наукового середовища, яке на основі системності та взаємодії формує певний інтегральний модернізаційний результат, що виявляється у процесах удосконаленого відтворення суспільства”; для вищої освіти показовим є системне відтворення на високому інтелектуальному і культурному рівнях одночасно всіх елементів процесу набуття, відновлення і продукування знань: джерела знань (науки), носія знань (викладача), об'єкта та суб'єкта знань (студента)” [3, с. 113].

Соціально-економічна роль освіти залежить від рівня розвитку і потреб суспільства, сформульованих державою принципів. Властивості та специфіку освіти визначають її функції [4, с. 185].

1. Функція професіоналізації полягає у підготовці кваліфікованих кадрів для всіх сфер економіки країни, що зумовлює професійну спрямованість майже всіх ступенів та етапів системи сучасної освіти.

2. Функція взаємодії освіти із соціальною структурою суспільства, як раціональний спосіб розподілу роботи серед людей відповідно до їх здібностей.

3. Виховна функція системи освіти полягає у формуванні за допомогою цілеспрямованої діяльності певних соціальних рис світогляду у підростаючих поколіннях, визнання ними пануючих у суспільстві норм поведінки, ціннісних орієнтацій.

4. Функція загальноосвітньої підготовки, що допомагає розширити межі професіоналізму, є базою для набуття спеціальних знань, перекваліфікації, розвитку здібностей, професійної адаптації.

5. Науково-дослідна функція освіти визначає темпи розвитку не тільки матеріального, але й духовного виробництва, диктує характер його технічних, технологічних, організаційних та структурних змін. Зростання ролі науки в економіці привертає усе більше уваги до питань державного і суспільного управління науковим сектором. Оскільки саме наука дозволяє створити конкурентні переваги виробничо-господарської діяльності, а також отримати засоби вирішення гострих соціальних проблем.

На наш погляд, функціями освіти варто визначати головні напрямки її впливу на соціально-економічний розвиток суспільства. А тому, можна окремо виділити і її капіталоутворюючу функцію, оскільки саме освіта виступає одним із найважливіших джерел формування людського (інтелектуального) капіталу, як фактору економічного зростання.

Глобалізація, яка поширюється на всі сфери життя, здійснює глибокий вплив і на освітні процеси. Характерними рисами глобалізації у сфері освіти, зокрема вищої, є уніфікація знань, підвищення інтенсивності наукових досліджень, загальне прагнення країн до досягнення її високої якості. Змінюється роль освіти в сучасному світі – вона перетворюється на тривалий і безперервний процес, оскільки протягом всього життя людина стикається з проблемою старіння знань, необхідністю їх оновлення, поповнення й освоєння нових професійних сфер. Вища освіта стає важливим продуцентом інновацій та посередником у їх активному впровадженні у практичну діяльність, оскільки в ній традиційно концентрується значний науково-технічний потенціал, а основним видом діяльності є навчання молодого покоління, серед якого є можливість відібрати найбільш обдарованих та спроможних до наукової й інноваційної діяльності осіб.

Відтак, система освіти, в умовах економіки знань, відіграє вирішальну роль для створення нових якостей людського капіталу, що формуються відповідно до таких

устремлінь, як намагання постійно навчатись, вдосконалюватись протягом всього життя, досягати високого рівня професіоналізму і конкурентноздатності, розвивати здібності, які являються основою для формування людського капіталу, а також підтримувати високу якість життя та рівень здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Богашко О. Л. Соціально-економічна сутність інтелектуального капіталу та його роль в забезпеченні інноваційного розвитку національної економіки / О. Л. Богашко // Економіка та держава. Міжнародний науково-практичний журнал. – К. : ТОВ „ДКС Центр”, 2014. – №9. – С. 20-22.
2. Гриньов А. В. Знання як основний ресурс сучасної економіки / А. В. Гриньов, О. А. Компанієць // Академічний огляд. – 2010. – № 1 (32). – С. 16 – 21.
3. Калюжна Т. Основні напрями розвитку вищої освіти України у XXI столітті / Т. Калюжна // Вища освіта України. – 2006. – Додаток 3 (т. 4). – С. 106 – 114.
4. Красовська О. Ю. Роль освіти в сучасних глобальних умовах / О. Ю. Красовська // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2011. – № 1 (4). – С. 182 – 188.
5. Чекан І. А. Розвиток інтелектуального капіталу нації як основа конкурентноздатності України / І. А. Чекан // Вісник Донецького національного університету, Серія В : Економіка і право. Вип. 1. – 2008. – № 2. – С. 90 – 97.